

VARIÁCIE URČOVANIA PRÁVOMOCI VO VECIACH RODIČOVSKÉJ ZODPOVEDNOSTI PODĽA NARIADENIA BRUSEL IIA

Miroslav Slašťan

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

1 ÚVOD

Určovanie právomoci zo strany slovenských všeobecných súdov pri akomkoľvek spore s cudzím prvkom zo sebou často prináša viaceré otázky, spojené najmä s kolíziu samotných prameňov práva a následným správnym výkladom a aplikáciou tých ustanovení, ktoré sudca uskutočňuje skôr výnimočne, než tých, ktoré pre neho predstavujú rutinu.

Nielen nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o príslušnosti a uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach manželských a vo veciach rodičovskej zodpovednosti oboch manželov k deťom a o zrušení nariadenia (ES) č. 1347/2000 (ďalej len „nariadenie Brusel IIA“),¹ ale aj ostatné nariadenia z oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach EÚ (alebo tiež európskeho medzinárodného práva súkromného), predstavujú svojím konceptom, štruktúrou a samotným znením značne pestrofarebný súhrn právnych noriem, vytvorených naviac v mnohojazyčnom prostredí, určených výlučne pre vnútroštátne súdy rôznych právnych kultúr, ktorých uplatňovanie je náročné aj pre expertov či akademikov v tejto oblasti. Zo všetkých nariadení pritom najvýznamnejšie pre súdnu prax predstavujú tie normy, ktoré upravujú určovanie právomoci súdov v sporoch s cudzím prvkom.

Súdna právomoc v ponímaní vnútroštátneho práva predstavuje istý súhrn oprávnení a povinností, ktoré sú zverené súdnemu orgánu pri prejednávaní a rozhodovaní vecí. Vyriešenie otázky právomoci súdu je základným aspektom v každom súdnom konaní.

Právomoc súdu je základnou procesnou podmienkou, ktorej splnenie súd skúma ex offio v každom štádiu konania, pričom jej nedostatok tvorí tzv. neodstrániteľnú vadu konania vedúcu k zastaveniu konania.

V slovenskom právnom poriadku má všeobecná právomoc súdov Slovenskej republiky svoj základ v ustanovení čl. 142 Ústavy SR, ktoré uvádza: „Súdy rozhodujú v občianskoprávných a trestnoprávných veciach; súdy preskúmavajú aj zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a zákonnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci, ak tak ustanoví zákon.“ Všeobecné súdy Slovenskej republiky sú oprávnené a zároveň povinné konať a rozhodovať určitý okruh občianskoprávných vecí vymedzených zákonom. Medzi právne vzťahy, o ktorých prináleží konať a rozhodovať civilným súdom, patria súkromnoprávne spory a iné súkromnoprávne veci, ak ich podľa zákona neprejednávajú a nerozhodujú iné orgány.²

Pojem „cudzí prvok“, „cezhraničný prvok“ alebo „cezhraničný spor“ používajú právne predpisy EÚ, bez jednotnej legálnej definície. V zásade cudzím prvkom, resp. cezhraničným prvkom je vždy podľa práva EÚ obvyklý pobyt (bydlisko) fyzickej osoby v inom členskom štáte, než súd, ktorý o právach alebo povinnostiach tejto fyzickej osoby koná, alebo má konať. Pojmy „cudzí prvok“ alebo „cezhraničný prvok“ sú synonymá k pojmu „medzinárodný prvok“, ktorý sa používa v medzinárodnom práve súkromnom, alebo vnútroštátnom práve, vrátane ZMPS.

Vymedzenie „cudzieho prvku“ resp. „cezhraničného sporu“ je rozhodné pri založení právomoci súdu podľa práva EÚ a medzinárodného práva na strane jednej a vnútroštátneho práva (Slovenskej republiky) na strane druhej. Ide o osobitnú podmienku, ktorá vymedzuje pôsobnosť (aplikovateľnosť) príslušného prameňa práva, na základe ktorého súd o svojej právomoci rozhodne. Ak v prejednávaní veci (spore) nie je cudzí prvok, súd rozhodne podľa vnútroštátneho práva.

¹ Úradný vestník EÚ L 338, 23.12.2003, s. 1 – 29.

² Pozri § 3 CSP.

Rozhodovať vo veciach starostlivosti súdu o maloletých patrí do právomoci všeobecných súdov Slovenskej republiky napríklad podľa ustanovenia § 111 a nasl. CMP, alebo podľa ustanovenia § 68a ZMPS a pod.

Právomoc súdnych orgánov v prípade sporov s cudzím (medzinárodným) prvkom nezodpovedá čo do obsahu pojmu súdna právomoc používanom vo vnútroštátnom práve. Medzinárodná súdna právomoc vymedzuje právomoc súdov vo vzťahu k súdom iného štátu, t.j. odkazuje na súd štátu, ktorý bude mať právomoc konať a rozhodovať v danej veci. Určenie vecne a miestne príslušného súdu je spravidla ponechané na právnu úpravu vnútroštátneho procesného práva, a teda zvyčajne nevyplýva z právnych aktov týkajúcich sa určenia medzinárodnej súdnej právomoci.

Pre účely tohto príspevku bude právomoc súdnych orgánov v prípade sporov s cudzím (medzinárodným) prvkom, inak medzinárodná súdna právomoc, označovaná aj ako súdna právomoc alebo právomoc súdov.

2 ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ URČOVANIA PRÁVOMOCI PODĽA NORIEM SR/EÚ

Pomer právomoci súdov Slovenskej republiky k právomoci súdov iných štátov vyplýva z medzinárodného práva súkromného (najmä medzinárodných zmlúv), práva EÚ (najmä nariadení a medzinárodných zmlúv uzatvorených EÚ) a tiež z vnútroštátneho práva (najmä zákonov upravujúcich oblasť medzinárodného práva súkromného a procesného).

Vzhľadom na skutočnosť, že inštitút súdnej právomoci môže byť predmetom právnej úpravy medzinárodnej, úniovej a tiež vnútroštátnej, je nevyhnutné vysporiadať sa so situáciou, ako postupovať v prípade stretu týchto prameňov.

Prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky je v zmysle čl. 7 ods. 2 a 5 Ústavy SR priznaná právne záväzným aktom Európskych spoločenstiev a Európskej únie³ pred zákonmi Slovenskej republiky, ako aj medzinárodným zmluvám o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodným zmluvám, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon a medzinárodným zmluvám, ktoré priamo zakladajú práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom.

Pre aplikáciu medzinárodných zmlúv upravujúcich inštitút súdnej právomoci tak platí, že pokiaľ spadajú do jednej z uvedených troch kategórií medzinárodných zmlúv, budú mať aplikačnú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. V prípade, že medzinárodná zmluva upravuje otázky, ktoré sú predmetom ZMPS (pozri § 1 ZMPS) a zároveň jej nebolo priznané postavenie „prednostnej medzinárodnej zmluvy“ v súlade s Ústavou SR, aplikuje sa naviac § 2 ZMPS deklarujúci aplikačnú prednosť takýchto medzinárodných zmlúv, resp. zákonov prijatých na ich vykonanie, pred ZMPS.

Konštatujem, že z vyššie uvedeného je zrejmé, že pred zákonmi Slovenskej republiky (najmä ZMPS) je súd povinný **prednostne aplikovať medzinárodné zmluvy a právo EÚ**.

Vnútroštátne právo Slovenskej republiky (najmä ZMPS) súd aplikuje len v prípade, že otázka nie je predmetom úpravy medzinárodnej zmluvy, resp. práva EÚ.

Vzťah medzi prameňmi práva EÚ a medzinárodného práva je potrebné posudzovať individuálne, na základe konkurenčných pravidiel medzi jednotlivými prameňmi.

Ako základné ustanovenie a pravidlo platí prednosť práva EÚ pred normami medzinárodného práva, bez ohľadu na to, či je medzinárodnou zmluvou viazaná EÚ a/alebo jej členské štáty. Podľa judikatúry Súdneho dvora ani medzinárodné zmluvy uzatvorené medzi členskými štátmi a tretími štátmi nemôžu byť vo vzťahoch medzi členskými štátmi uplatňované na úkor cieľov práva Únie.⁴

³ Tzv. primárne právo EÚ, tzn. zakladajúce zmluvy (najmä ZEÚ a ZFEÚ) Ústava SR deklaruje v prvej vete ustanovenia čl. 7 ods. 2 Ústavy, avšak jeho vzťah k Ústave SR či zákonom nekomentuje. Ponecháva tak priestor v súlade s čl. 1 ods. 2 Ústavy na rešpektovanie relevantnej judikatúry Súdneho dvora EÚ k prednosti úniového práva.

⁴ Pozri v tomto zmysle rozsudok Súdneho dvora z 22. septembra 1988, Deserbais, 286/86, Zb. s. 4907, bod 18; zo 6. apríla 1995, alebo z 22. októbra 2009, Bogiatzi, C-301/08, Zb. s. I-10185, bod 19.

Ďalej konštatujem, že v právnych aktoch EÚ, vrátane nariadení upravujúcich oblasť určovania právomoci súdov členských štátov EÚ, býva obvykle vymedzený vzťah týchto aktov (nariadení) k medzinárodným zmluvám (napr. čl. 69 a 71 nariadenia Brusel I alebo čl. 59 až 61 nariadenia Brusel IIa) aj výslovne. Medzinárodné záväzky členských štátov EÚ spravidla ustupujú záväzku spolupráce členských štátov v rámci EÚ a účinnému presadzovaniu práva EÚ, a preto **nariadenia dotýkajúce sa inštitútu súdnej právomoci majú vo vzťahoch medzi členskými štátmi v otázkach upravených takýmto nariadením prednosť pred medzinárodnými zmluvami**, ktorých sú členské štáty EÚ zmluvnými stranami.

Na základe ustanovenia článku 351 ZFEÚ: „*Ustanovenia zmlúv⁵ neovplyvnia práva a povinnosti vyplývajúce z dohôd uzavretých pred 1. januárom 1958 alebo pre prístupujúce štáty pred dňom ich prístupu medzi jedným alebo viacerými členskými štátmi na jednej strane a jedným alebo viacerými tretími krajinami na strane druhej. V prípade, že tieto dohody sú nezlučiteľné so zmluvami, členský štát alebo dotknuté štáty podniknú vhodné opatrenia na odstránenie zistených nezlučiteľností. Ak je to potrebné, členské štáty si na dosiahnutie tohto cieľa môžu poskytnúť vzájomnú pomoc a zaujať spoločný postoj. Pri uplatňovaní dohôd uvedených v prvom odseku zoberú členské štáty do úvahy, že výhody poskytnuté v zmluvách každým členským štátom obsiahnuté v zmluvách tvoria neoddeliteľnú súčasť založenia Únie, a sú preto neoddeliteľne spojené s vytvorením spoločných orgánov, poverením týchto orgánov právomocami a poskytovaním rovnakých výhod všetkými členskými štátmi.*“.

Z hľadiska určenia právomoci v konaní, ktoré je predmetom starostlivosti súdu o maloletých, je s prihliadnutím na vyššie uvedené nevyhnutné zamerať sa na zodpovedanie otázky, **či existujú právne akty EÚ, ktoré obsahujú účinnú a uplatniteľnú normu na určenie súdnej právomoci vo veciach starostlivosti o maloleté deti**, a či konanie v konkrétnej veci, **obsahuje tzv. cudzí prvok, ktorý podmieňuje následnú prednostnú uplatniteľnosť právneho aktu EÚ**.

Za východiskové ustanovenie všeobecnej povahy, upravujúce právny základ justičnej spolupráce v občianskych veciach, je možné pokladať ustanovenie čl. 81 ZFEÚ, podľa ktorého: „*Únia rozvíja justičnú spoluprácu v občianskych veciach, ktoré majú cezhraničné dôsledky, na základe zásady vzájomného uznávania súdnych a mimosúdnych rozhodnutí. Takáto spolupráca môže zahŕňať prijatie opatrení na aproximáciu zákonov a iných právnych predpisov členských štátov.*“.

Podľa súčasného právneho stavu má EÚ právomoc prijímať právne akty v oblasti *noríem určujúcich právomoc uplatniteľných v členských štátoch*, ktoré majú cezhraničné dôsledky, najmä ak je to nevyhnutné pre riadne fungovanie vnútorného trhu, a to podľa ustanovenia čl. 81 ods. 2 písm. c) ZFEÚ. Právomoc vnútroštátnych súdov členských štátov EÚ v občianskych veciach v súlade s právnym základom podľa čl. 81 ZFEÚ upravujú v chronologickom poradí tieto záväzné právne akty EÚ:

- i) nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. mája 2000 o úpadkovom konaní⁶,
- ii) nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach (Nariadenie Brusel I)⁷,
- iii) nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o príslušnosti a uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach manželských a vo veciach rodičovskej zodpovednosti oboch manželov k deťom a o zrušení nariadenia (ES) č. 1347/2000 (Nariadenie Brusel IIa),⁸
- iv) Dohoda medzi Európskym spoločenstvom a Dánskym kráľovstvom o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach,⁹
- v) nariadenie Rady (ES) č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti¹⁰,

⁵ Rozumej zakladajúcich zmlúv EÚ (ZEÚ a ZFEÚ), ako aj práva EÚ ako celok (tzn. aj sekundárneho práva EÚ).

⁶ Úradný vestník EÚ L 160, 30.6. 2000, s. 1 – 18.

⁷ Úradný vestník EÚ L 12, 16.1. 2001, s. 1 – 23.

⁸ Úradný vestník EÚ L 338, 23.12.2003, s. 1 – 29.

⁹ Úradný vestník EÚ L 299, 16.11.2005, s. 62 – 70.

¹⁰ Úradný vestník L 7, 10.1. 2009, s. 1 – 79.

- vi) nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve¹¹,
- vii) nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach,¹²

Uvedené **nariadenia v bode i) až vii) sa v plnom rozsahu aplikujú na území Slovenskej republiky**, ako členského štátu EÚ, na ktorý sa v rámci citovaných právnych predpisov nevzťahuje žiadna výnimka (pozri napr. čl. 2 ods. 5 nariadenia Brusel IIa alebo čl. 1 ods. 3 nariadenia Brusel I).

Všetky uvedené nariadenia boli prijaté na **právnom základe, ktorým je článok 81 ZFEÚ**, tzn. aplikovať ich možno pri určovaní súdnej právomoci len v konaniach/veciach s cudzím prvkom (slovenské znenie čl. 81 ZFEÚ používa pojem „cezhraničný dôsledok“, čo je synonymum pojmu „cudzí prvok“). Nie všetky vyššie uvedené nariadenie výslovne zakotvujú vo svojich ustanoveniach svoju aplikovateľnosť len v cezhraničných sporov (napr. nariadenie Brusel I alebo nariadenie Brusel IIa), táto podmienka následne vyplýva výslovne len z právneho základu (čl. 81 ZFEÚ).

Inak povedané, použiteľnosť nariadenia Brusel IIa prichádza do úvahy len v konaniach, ktoré obsahujú tzv. cudzí/cezhraničný prvok. Ak tento pojem následne nemá svoju legálnu definíciu v uvedených nariadeniach, nutné je ho vykladať v súlade s judikatúrou Súdneho dvora EÚ. Podľa tejto judikatúry môže cudzí/cezhraničný prvok spočívať na najmä na rozličnom bydlisku sporových strán vo vzťahu k súdu, ktorý v konaní rozhoduje, alebo aj na iných skutočnostiach, napr. miesto uskutočnenia sporného právneho úkonu, právnej udalosti, miesto plnenia a pod. Bydlisko sporových strán a súdu konajúceho vo veci môže byť dokonca aj v rovnakom, tzn. tom istom členskom štáte, a ak spor, v ktorom stoja proti sebe pred súdom toho štátu, má určitú spojitosť s tretím (nečlenským) štátom EÚ, napríklad z dôvodu, že určitá právna skutočnosť (škoda) nastala na území tohto nezmluvného štátu.¹³

Konštatujem, že hoci odkaz na cezhraničný prvok nie je v samotnom nariadení Brusel IIa explicitne uvedený (ani pri ustanoveniach o určovaní právomoci vo veciach rodičovských práv a povinností, čl. 8 a nasl.), požiadavka na jeho existenciu vyplýva z právneho základu tohto predpisu vyjadreného v čl. 81 ZFEÚ, ako aj z citovanej judikatúry Súdneho dvora EÚ¹⁴.

Podľa ustanovenia čl.1 ods. 1 písm. b), sa nariadenie Brusel IIa „uplatňuje bez ohľadu na povahu súdu v občianskych veciach, ktoré sa vzťahujú na nadobúdanie, výkon, prenesenie, obmedzenie alebo odňatie rodičovských práv a povinností, v spojení s čl. 2 ods. 7 (pojem „rodičovské práva a povinnosti“ označuje všetky práva a povinnosti týkajúce sa osoby alebo majetku dieťaťa, ktoré nadobudla fyzická osoba alebo právnická osoba rozsudkom, zo zákona alebo na základe dohody, ktorá má právne účinky. Tento pojem zahŕňa opatrovnícke právo a právo styku s dieťaťom)].

Podľa článku 72 nariadenia Brusel IIa toto nadobúda účinnosť 1. augusta 2004. Nariadenie sa uplatňuje od 1. marca 2005, s výnimkou článkov 67, 68, 69 a 70, ktoré sa uplatňujú 1. augusta 2004.¹⁵

¹¹ Úradný vestník L 201, 27.07. 2012, s. 107 – 134.

¹² Úradný vestník L 351, 20.12. 2012, s. 1 –32.

¹³ pozri rozhodnutie Súdneho dvora z 1. marca 2005, Andrew Owusu proti N. B. Jackson a iným, C-281/02, bod 23 a nasl.

¹⁴ Pozri napr. rozsudok Súdneho dvora z 01.03.2005, C-281/02, Andrew Owusu proti N. B. Jackson a ostatní, Zb.s. I- 1445 a nasl.

¹⁵ V niektorých aktoch EÚ (najmä v nariadeniach) sa objavuje popri ustanovení o „účinnosti“ tiež paralelné ustanovenie o „uplatniteľnosti“ alebo „dátume uplatnenia“. V tomto ohľade treba uviesť, že podľa judikatúry Súdneho dvora EÚ „zákonodarcu sa môže rozhodnúť odlišiť dátum nadobudnutie účinnosti od dátumu uplatniteľnosti aktu, ktorý prijíma, a to tak, že druhý dátum vo vzťahu k prvému odloží. Taký postup môže po jeho nadobudnutí účinnosti umožniť, aby členské štáty alebo orgány Únie na základe tohto aktu najskôr splnili povinnosti, ktoré sú im uložené a ktoré sa javia nevyhnuté na jeho neskoršie uplatňovanie v plnom rozsahu voči všetkým právnym subjektom, na ktoré sa vzťahuje.“ (pozri rozsudok Súdneho dvora zo 17.11. 2011, C-412/10, Homawoo, bod 24).

Podľa článku 64 ods. 1 nariadenia Brusel IIa sa „ustanovenia tohto nariadenia vzťahujú len na konania začaté, písomnosti úradne vyhotovené alebo zaregistrované ako verejné listiny a na dohody uzatvorené účastníkmi po dni začatia jeho uplatňovania podľa článku 72“.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že súdy Slovenskej republiky sú povinné určovať svoju právomoc podľa nariadenia Brusel IIa vo všetkých konaniach, ktoré začali od 1. marca 2005, tzn. aj na konania, ktorých predmetom je nadobúdanie, výkon, prenesenie, obmedzenie alebo odňatie rodičovských práv a povinností.

3 ROZSAH POSÚDENIA PRÁVOMOCI SÚDU PODĽA NARIADENIA BRUSEL IIA

Kľúčové a takpovediac „prvotné“ ustanovenie pri skúmaní právomoci podľa nariadenia Brusel IIa, je čl. 17 : „Ak sa začalo konanie na súde členského štátu vo veci, v ktorej podľa tohto nariadenia nemá právomoc konať, a ktorá patrí podľa tohto nariadenia do právomoci súdu iného členského štátu, súd aj bez návrhu vyhlási, že nemá právomoc“.

Konštatujem, že vnútroštátny súd členského štátu je podľa tohto ustanovenia povinný ex offio skúmať svoju právomoc podľa všetkých príslušných ustanovení nariadenia Brusel IIa, tzn. podľa ustanovení čl. 8 až 15.

Skúmanie právomoci vnútroštátneho súdu podľa nariadenia Brusel IIa je tak založené na inom princípe, ako podľa nariadenia Brusel I. Podľa nariadenia Brusel I (čl. 25), súd členského štátu ex offio skúma svoju právomoc len v prípade ak ide o vec, ktorá patrí do tzv. výlučnej právomoci súdov iného členského štátu podľa čl. 22 nariadenia Brusel I. Ak nejde o vec, ktorá patrí do tzv. výlučnej právomoci súdov iného členského štátu podľa čl. 22, právomoc neskúma, iba v poslednom prípade, ak sa žalovaný nezúčastní konania (čl. 26 ods. 1 nariadenia Brusel I). Tento princíp, podľa ktorého s výnimkou vecí patriacich do výlučnej právomoci súdov podľa čl. 22, môže rozhodnúť ktorýkoľvek súd členského štátu EÚ, ak sa žalovaný zúčastní konania, nie je obsiahnutý v nariadení Brusel IIa.

Konštatujem, že na základe uvedeného ustanovenia čl. 17 nariadenia Brusel IIa, je nutné posúdiť právomoc podľa všetkých možností, uvedených v ustanoveniach čl. 8 až 15.

Podľa dvanásteho bodu preambuly nariadenia Brusel IIa: „Kritériá právomoci vo veciach rodičovských práv a povinností, upravené týmto nariadením, sú tvorené tak, aby zodpovedali najlepšiemu záujmu dieťaťa, najmä kritériu blízkosti. To znamená, že **právomoc by mal mať v prvom rade členský štát obvyklého pobytu dieťaťa, s výnimkou určitých prípadov zmeny pobytu dieťaťa alebo v dôsledku dohody medzi nositeľmi rodičovských práv a povinností**“.

Podľa trinásteho bodu preambuly nariadenia Brusel IIa: „Toto nariadenie umožňuje v záujme dieťaťa, ako výnimku a za určitých podmienok, aby **súd, ktorý má právomoc, postúpil vec súdu iného členského štátu, ak je tento súd vo vhodnejšej situácii na to, aby konal vo veci**. V tomto prípade by však druhý súd už nemal mať právomoc postúpiť vec tretiemu súdu.“. Nakoniec podľa šestnásteho bodu preambuly nariadenia Brusel IIa: „Toto nariadenie nemá brániť súdom členského štátu, aby v **naliehavých prípadoch prijímali predbežné opatrenia**, vrátane ochranných opatrení, **ktoré sa týkajú osôb alebo majetku nachádzajúcich sa v danom štáte**“. Z článku 20 ods. 1 nariadenia Brusel IIa vyplýva, že takéto predbežné opatrenie môže súd prijať iba v naliehavých prípadoch, „aj keby podľa tohto nariadenia mal právomoc rozhodovať vo veci samej súd iného členského štátu“. Podľa druhého odseku článku 20 nariadenia Brusel IIa: „**Platnosť opatrení uvedených v odseku 1 zanikne, len čo súd členského štátu, ktorý má právomoc podľa tohto nariadenia rozhodovať vo veci samej, prijal opatrenia, ktoré považoval za primerané**“. Konštatujem, že vydanie predbežného opatrenia ktoréhokoľvek súdu členského štátu EÚ na základe článku 20 nariadenia Brusel IIa nezakladá právomoc tohto súdu (alebo súdov príslušného členského štátu) vo veci samej.

Keďže pre založenie právomoci v konaní vo veci samej, ktorá sa týka nariadenia Brusel IIa, je nutné skúmať ustanovenia čl. 8 až 15 nariadenia Brusel IIa, pričom je nutné vychádzať z vyššie uvedeného účelu týchto ustanovení, vyplývajúceho z citovaného bodu 12 preambuly nariadenia, podľa ktorého **právomoc má v prvom rade členský štát obvyklého pobytu dieťaťa, s výnimkou**

určitých prípadov zmeny pobytu dieťaťa alebo v dôsledku dohody medzi nositeľmi rodičovských práv a povinností.

3.1 Právomoc súdu podľa čl. 8 nariadenia Brusel IIa

Podľa základného pravidla (všeobecná právomoc) ustanoveného v čl. 8 ods. 1 nariadenia Brusel IIa: „*súdy členského štátu majú právomoc vo veciach rodičovských práv a povinností k dieťaťu, ktoré má obvyklý pobyt v tomto členskom štáte v čase začatia konania*“. Podľa ods. 2 čl. 8 nariadenia Brusel IIa sa odsek 1 uplatňuje s výhradou ustanovení článkov 9, 10 a 12.

Konštatujem, že podľa ustanovenia čl. 8 nariadenia Brusel IIa si súd môže založiť svoju právomoc v prípade, že nie sú aplikovateľné pravidlá podľa článkov 9, 10 a 12. Z tohto dôvodu je potrebné najskôr preskúmať, či vec nemožno najskôr podradiť pod niektorú z výnimiek uvedenej v článkoch 9, 10 a 12 nariadenia Brusel IIa.

Uplatnenie ustanovení článkov 9 a 10 a 12 ods. 3 a 4 nariadenia Brusel IIa **podmieňuje určiť obvyklý pobyt maloletých detí v čase začatia konania**, tzn. ku konkrétnemu dňu a tiež určiť ich obvyklý pobyt v čase, kedy súd o svojej právomoci rozhoduje (resp. bude opäť rozhodovať v odvolacom konaní).

Právomoc rozhodnúť, resp. posúdiť obvyklý pobyt maloletých detí má výlučne súd, ktorý rozhoduje o svojej právomoci vo veci samej.

Konštatujem, že pojem **obvyklý pobyt** nie je v nariadení Brusel IIa legálne definovaný, presnejšie vymedzenie obsahu tohto pojmu sa nenachádza ani v čl. 2 v rámci „vymedzenia pojmov“. Z judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že pri určení dosahu ustanovenia práva EÚ je potrebné súčasne zohľadniť jeho znenie, kontext a jeho cieľ.¹⁶ Okrem toho z potreby jednotného uplatňovania práva EÚ a zásady rovnosti vyplýva, že znenie ustanovenia práva EÚ, ktoré neobsahuje žiadny výslovný odkaz na právo členských štátov s cieľom určiť jeho zmysel a rozsah pôsobnosti, v zásade vyžaduje v celej EÚ **autonómny a jednotný výklad, ktorý musí zohľadňovať kontext ustanovenia a cieľ sledovaný príslušnou právnou úpravou**.¹⁷

Pojem obvyklý pobyt a bližšie kritériá na jeho určenie definovala samotná judikatúra Súdneho dvora.¹⁸ Podľa bodu 37 rozsudku Súdneho dvora z 2. apríla 2009 vo veci „A“, C-523/07, „obvyklý pobyt“ dieťaťa v zmysle článku 8 ods. 1 nariadenia Brusel IIa musí byť určený na základe súhrnu osobitných skutkových okolností každého jednotlivého prípadu. Okrem fyzickej prítomnosti dieťaťa v členskom štáte musia byť zohľadnené ďalšie faktory, z ktorých je možné vyvodiť, že táto prítomnosť vôbec nemá dočasný alebo príležitostný charakter a že pobyt dieťaťa odzrkadľuje istú mieru začlenenia do sociálneho a rodinného prostredia. Do úvahy treba vziať najmä trvanie, pravidelnosť, podmienky a dôvody pobytu na území členského štátu a presťahovanie rodiny do tohto štátu, štátnu príslušnosť dieťaťa, miesto a podmienky školskej dochádzky, jazykové znalosti a rodinné a sociálne väzby dieťaťa v danom štáte (body 38 a 39 rozsudku Súdneho dvora z 2. apríla 2009 vo veci „A“, C-523/07). Ako Súdny dvor uviedol v druhom bode výrokovvej časti rozsudku vo veci „A“, C-523/07: „*Pojem obvyklý pobyt v zmysle článku 8 ods. 1 nariadenia č. 2201/2003 treba*

¹⁶ Pozri rozsudky z 15. októbra 1992, Tenuta il Bosco, C-162/91, Zb. s. I-5279, bod 11; zo 16. januára 2003, Maierhofer, C-315/00, Zb. s. I-563, bod 27, a z 8. decembra 2005, Jyske Finans, C-280/04, Zb. s. I-10683, bod 34.

¹⁷ Pozri najmä rozsudky z 15. júla 2004, Harbs, C-321/02, Zb. s. I-7101, bod 28, a z 18. októbra 2007, Österreichischer Rundfunk, C-195/06, Zb. s. I-8817, bod 24.

¹⁸ Podľa bodu 36 rozhodnutia Súdneho dvora z 2. apríla 2009 vo veci „A“, C-523/07, judikatúru Súdneho dvora týkajúca sa pojmu obvyklého pobytu v iných oblastiach práva Európskej únie (pozri najmä rozsudky z 15. septembra 1994, Magdalena Fernández/Komisia, C-452/93 P, Zb. s. I-4295, bod 22 z 11. novembra 2004, Adanez-Vega, C-372/02, Zb. s. I-10761, bod 37, a zo 17. júla 2008, Kozłowski, C-66/08, Zb. s. I-6041), nemožno priamo aplikovať v rámci zisťovania obvyklého pobytu dieťaťa v zmysle článku 8 ods. 1 nariadenia.

vykladať tak, že mu zodpovedá miesto, ktoré odzrkadľuje **istú mieru začlenenia dieťaťa do sociálneho a rodinného prostredia**. Na tento účel treba vziať do úvahy najmä:

- trvanie, pravidelnosť, podmienky a dôvody pobytu na území členského štátu a
- presťahovanie rodiny do tohto štátu,
- štátnu príslušnosť dieťaťa,
- miesto a podmienky školskej dochádzky,
- jazykové znalosti, ako aj
- rodinné a sociálne väzby, ktoré dieťa udržiava v danom štáte.

Je na vnútroštátnom súde, aby určil, kde má dieťa obvyklý pobyt, majúci na pamäti všetky osobitné skutkové okolnosti každého jednotlivého prípadu.

V ďalšom rozsudku z 22. decembra 2010, Barbara Mercredi proti Richardovi Chaffeovi, C-497/10 PPU, Súdny dvor v bode 46 upresnil, že nakoľko „články nariadenia, ktoré uvádzajú pojem obvyklý pobyt, neobsahujú výslovný odkaz na právo členských štátov s cieľom určiť zmysel a rozsah tohto pojmu, toto určenie sa musí vykonať s ohľadom na kontext ustanovení a cieľ nariadenia, a to najmä cieľ vyplývajúci z jeho odôvodnenia č. 12, podľa ktorého ním stanovené kritériá právomoci sú konštruované tak, aby zodpovedali najlepšiemu záujmu dieťaťa, a najmä kritériu blízkosti. Podľa bodu 44 rozsudku Súdneho dvora vo veci C-497/10 PPU: „*Použitie prídavného mena „obvyklý“ umožňuje jednoducho dospieť k záveru, že pobyt musí vykazovať určitú stabilitu alebo pravidelnosť.*“ Medzi kritériami, vo svetle ktorých má vnútroštátny súd stanoviť obvyklý pobyt dieťaťa, treba uviesť najmä podmienky a dôvody pobytu dieťaťa na území členského štátu, ako aj jeho štátnu príslušnosť (bod 48 rozsudku). Na účely určenia obvyklého pobytu dieťaťa musia byť okrem fyzickej prítomnosti dieťaťa v členskom štáte zohľadnené ďalšie faktory, z ktorých možno vyvodit', že táto prítomnosť vôbec nemá dočasný alebo príležitostný charakter (bod 49 rozsudku). V tomto kontexte Súdny dvor zdôraznil, že zámer rodiča usadiť sa s dieťaťom v inom členskom štáte, ktorý sa prejaví určitými hmatateľnými krokmi, ako sú kúpa alebo nájom bytu v hostiteľskom členskom štáte, môže byť ukazovateľom zmeny obvyklého pobytu (bod 50). Na účely odlišenia obvyklého pobytu od jednoduchej dočasnej prítomnosti zdôrazniť, že táto prítomnosť musí mať v zásade určité trvanie, aby odzrkadľovala dostatočnú stabilitu. Nariadenie však neupravuje minimálnu dĺžku. Na zmenu obvyklého pobytu do hostiteľského členského štátu sa totiž ráta najmä vôľa dotknutej osoby vytvoriť v ňom stále a obvyklé centrum svojich záujmov s úmyslom dať mu stabilnú povahu. Trvanie pobytu tak môže slúžiť iba ako indícia v rámci posúdenia stability pobytu, pričom toto posúdenie sa musí uskutočniť vo svetle všetkých osobitných skutkových okolností každého jednotlivého prípadu (bod 51 rozsudku). Vo veci samej môže mať navyše vek dieťaťa osobitný význam. Sociálne a rodinné prostredie dieťaťa, ktoré sa významne podieľa na určení miesta jeho obvyklého pobytu, sa totiž skladá z viacerých faktorov závislých od veku dieťaťa. Faktory, na ktoré sa má prihliadnuť v prípade dieťaťa v školskom veku, sa tak líšia od tých, na ktoré treba prihliadnuť, ak ide o neploletého, ktorý ukončil svoje štúdiá, alebo od tých, ktoré sú relevantné, pokiaľ ide o dojča. Vo všeobecnosti je prostredím dieťaťa v nízkom veku v prvom rade rodinné prostredie určené príslušnou osobou alebo osobami, s ktorými dieťa žije, ktoré ho skutočne opatrujú a starajú sa oň (body 52 až 54 rozsudku).

Za predpokladu, že by uplatnenie vyššie uvedených kritérií viedlo vo veci samej k záveru, že **obvyklý pobyt dieťaťa nemožno určiť, určenie príslušného súdu musí byť vykonané na základe kritéria „prítomnosti dieťaťa“ v zmysle článku 13 nariadenia** (pozri bod 57 rozsudku C-497/10 PPU).

Napríklad okrem prevažnej fyzickej prítomnosti detí v konkrétnom štáte/štátoch, z ktorej možno usúdiť, že táto prítomnosť nemala dočasný alebo príležitostný charakter, je tak nutné vyvodit' aj záver o istej miere začlenenia do sociálneho a rodinného prostredia, napríklad najmä s matkou a či jej partnerom žijúcim v spoločnej domácnosti. Do úvahy treba vziať aj podmienky a dôvody pobytu na území členského štátu, tzn. faktické presťahovanie sa matky a maloletých detí cudziny. Iná štátna príslušnosť maloletých detí, ich napríklad štátna príslušnosť, nemá v zásade osobitný význam. Rozhodujúcim okamihom je posúdenie obvyklého pobytu maloletých detí podľa čl. 8 nariadenia Brusel IIa v čase začatia konania.

Súd si teda môže založiť svoju právomoc podľa čl. 8 nariadenia Brusel IIa až v prípade, ak si právomoc nezaloží na základe ustanovení čl. 9, 10 a 12 nariadenia Brusel IIa.

3.2 Právomoc súdu podľa čl. 9 nariadenia Brusel IIa

Podľa čl. 9 ods. 1 nariadenia Brusel IIa: „*Ked' sa dieťa oprávnene presťahuje z jedného členského štátu do iného členského štátu a nadobudne tam nový obvyklý pobyt, súdy členského štátu pôvodného obvyklého pobytu dieťaťa si zachovávajú, ako výnimku z článku 8, právomoc počas trojmesačného obdobia po presťahovaní vo veci zmeny rozsudku o práve styku, ktorý bol vydaný v tomto členskom štáte predtým, ako sa dieťa presťahovalo, ak nositeľ práva styku na základe rozsudku o práve styku má naďalej svoje obvyklý pobyt v členskom štáte pôvodného obvyklého pobytu dieťaťa*“. Podľa ods. 2 čl. 9 nariadenia Brusel IIa „*Odsek 1 sa neuplatňuje, ak sa nositeľ práva styku, ktorý je uvedený v odseku 1 podrobil právomoci súdov členského štátu nového obvyklého pobytu dieťaťa účasťou na konaní pred týmito súdmi bez toho, aby namietal ich právomoc*“.

Konštatujem, že právomoc podľa čl. 9 si môže súd založiť iba ak:

- a) je možno jednoznačne určiť obvyklý pobyt dieťaťa v jednom členskom štáte a súčasne
- b) dôjde k presťahovaniu dieťaťa z jedného členského štátu do iného členského štátu,
- c) sťahovanie dieťaťa je oprávnené, tzn. napr. so súhlasom rodiča, ktorému je zverené do osobnej starostlivosti a súčasne
- d) členský štát, z ktorého sa dieťa oprávnene sťahuje, vydal rozsudok o práve styku s týmto dieťaťom.

Podstata aplikovateľnosti článku 9 nariadenia Brusel IIa spočíva v presťahovaní sa dieťaťa z jedného členského štátu do iného, kedy je nevyhnutné upraviť výkon práva styku s dieťaťom a prispôbiť ho novým okolnostiam. Podľa „Praktickej príručky pre uplatňovanie nového nariadenia Brusel II“¹⁹, ktorú vypracovala Európska komisia v spolupráci s Európskou justičnou sieťou v občianskych a obchodných veciach, je „*článok 9 originálnym novým ustanovením, ktoré má viesť nositeľov rodičovských práv a povinností, aby sa na potrebnej úprave práva styku dohodli ešte pred presťahovaním, a ak sa nedokážu dohodnúť, aby podali príslušnému súdu návrh na rozhodnutie vo veci. Ustanovenie žiadnym spôsobom nebráni osobe sťahovať sa v rámci Európskeho spoločenstva, ale poskytuje záruku osobe, ktorá už nemôže vykonávať právo styku tak, ako predtým, aby nemusela podať svoj návrh na zmenu úpravy styku na súd iného členského štátu, ale mohla ho do troch mesiacov od presťahovania podať na súde, ktorý o práve styku rozhodol pôvodne. Súdy druhého členského štátu nemajú počas tohto obdobia právomoc konať v otázke práva styku*“.

Napríklad zo súdneho spisu vyplýva, že maloleté deti žili s matkou vo Veľkej Británii od júna 2007. Na základe rozsudku okresného súdu boli maloleté deti zverené na čas po rozvode do osobnej starostlivosti matky. Naviac rozsudkom okresného súdu bol matke udelený súhlas na vycestovanie s maloletými deťmi do Veľkej Británie. Zo súdneho spisu nevyplyva informácia, že súdy Veľkej Británie (súdy členského štátu pôvodu) upravovali právo styku k maloletým deťom. Naviac ani ich pobyt v Slovenskej republike nemožno posúdiť ako oprávnené presťahovanie na územie Slovenskej republiky, nakoľko matka detí, ktorá ich mala na základe rozsudku okresného súdu zverené do osobnej starostlivosti a s ktorými bola oprávnená vycestovať do Veľkej Británie na základe rozsudku toho istého súdu, podala návrh na výkon rozhodnutia o vycestovaní maloletých detí do Anglicka. Nevystavenie detí späť do Veľkej Británie v rozpore s dohodou medzi matkou a otcom, a kde mali na základe rozhodnutí súdov Slovenskej republiky oprávnenie zotrvať, možno považovať za ich neoprávnené zadržiavanie podľa čl. 10 nariadenia Brusel IIa. Okresný súd si tak nemôže založiť svoju právomoc podľa čl. 9 nariadenia Brusel IIa.

3.3 Právomoc súdu podľa čl. 10 nariadenia Brusel IIa

Podľa čl. 10 ods. 1 nariadenia Brusel IIa (súdna právomoc v prípadoch únosu dieťaťa): „*V prípade **neoprávneného premiestnenia alebo zadržiavania dieťaťa** si súdy členského štátu, v ktorom malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred svojím neoprávneným premiestnením alebo zadržaním, zachovávajú právomoc, až kým dieťa nenadobudne obvyklý pobyt v inom členskom štáte a:*

¹⁹ Zdroj: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=c22804de-9d15-4b82-8e85-6925f7584809>.

a) každá osoba, orgán alebo iný subjekt, ktorý vykonáva opatrovnické právo sa zmieril s premiestnením alebo zadržaním, alebo

b) dieťa sa zdržiavalo v tomto inom členskom štáte najmenej jeden rok po tom, ako sa osoba, orgán alebo iný subjekt, ktorý vykonáva opatrovnické právo, dozvedel, alebo mohol dozvedieť, o mieste pobytu dieťaťa, dieťa sa zžilo s novým prostredím a je splnená najmenej jedna z týchto podmienok:

i) do jedného roka odvtedy, ako sa nositeľ opatrovnického práva dozvedel alebo mohol dozvedieť o mieste pobytu dieťaťa, sa nepodala žiadosť o návrat dieťaťa na príslušné orgány členského štátu, do ktorého bolo dieťa premiestnené alebo v ktorom je zadržiavané;

ii) nositeľ opatrovnického práva vzal späť svoju žiadosť o návrat a v lehote stanovenej v bode i) sa nepodala nová žiadosť;

iii) konanie na súde členského štátu, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred neoprávneným premiestnením alebo zadržaním, sa skončilo podľa článku 11 ods. 7;

iv) súdy členského štátu, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred neoprávneným premiestnením alebo zadržaním, vydali rozsudok o opatrovníckom práve²⁰, z ktorého nevyplyva povinnosť návratu dieťaťa.“.

Podľa článku 2 ods. 11 nariadenia Brusel IIa : „**pojem „neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie“ znamená premiestnenie alebo zadržiavanie dieťaťa, ak:**

a) je porušením opatrovnického práva nadobudnutého rozsudkom, zo zákona alebo dohodou, ktorá má právne účinky, podľa práva členského štátu, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním;

a

b) za predpokladu, že v čase premiestnenia alebo zadržania sa toto opatrovnické právo aj skutočne vykonávalo, buď spoločne alebo samostatne, alebo by sa bolo takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu alebo zadržaniu. Opatrovnické právo sa považuje za vykonávané spoločne, ak na základe rozsudku alebo zo zákona jeden nositeľ rodičovských práv a povinností nemôže rozhodnúť o mieste pobytu dieťaťa bez súhlasu druhého nositeľa rodičovských práv a povinností.“.

Článok 3 Haagskeho dohovoru z roku 1980 stanovuje:

„Premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa sa považuje za neoprávnené, ak:

a) je porušením opatrovnického práva, ktoré nadobudla osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba buď spoločne, alebo samostatne podľa právneho poriadku štátu, na ktorého území malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním, a

b) v čase jeho premiestnenia alebo zadržania sa toto právo aj skutočne vykonávalo buď spoločne, alebo samostatne, alebo by sa takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu či zadržaniu.

Opatrovnické právo alebo právo na zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti uvedené v písmene a) možno nadobudnúť najmä priamo zo zákona alebo na základe rozhodnutia súdu alebo správneho orgánu, alebo na základe dohody platnej podľa právneho poriadku tohto štátu.“.

Podľa článku 60 nariadenia Brusel IIa „vo vzťahoch medzi členskými štátmi má toto nariadenie prednosť pred týmito dohovormi v rozsahu, v ktorom sa týka otázok upravených týmito nariadením:

a) Haagsky dohovor o právomociach orgánov a rozhodnom práve vo veciach ochrany maloletých z 5. októbra 1961;

b) Luxemburský dohovor o uznávaní rozhodnutí týkajúcich sa platnosti manželstiev z 8. septembra 1967;

c) Haagsky dohovor o uznávaní rozvodov a zrušení manželského spolužitia z 1. júna 1970;

d) Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti z 20. mája 1980

a

e) Haagsky dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z 25. októbra 1980.“.

²⁰ Namiesto „rozsudok o opatrovníckom práve“ má byť správne má byť „rozsudok o zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti“. Pozri napr. prvý bod výrokovej časti rozsudku Súdného dvora vo veci C-211/10 PPU.

Keďže vymedzenie pojmu „neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie“ je upravené v Haagskom dohovore z roku 1980, ako aj v nariadení Brusel IIa, je nutné v súlade s čl. 60 tohto nariadenia zabezpečiť jeho prednostnú aplikáciu.

Podľa rozhodnutia Súdneho dvora z 1. júla 2010 o veci Doris Povseovej proti Maurovi Alpagovi, C-211/10 PPU, bodu 41: „V prípade protiprávneho premiestnenia dieťaťa článok 10 nariadenia priznáva vo všeobecnosti právomoc súdnym súdom členského štátu, v ktorom malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred svojim premiestnením. Táto právomoc je v zásade zachovaná a je postúpená, len ak dieťa nadobudlo obvyklý pobyt v inom členskom štáte a ak je okrem toho splnená aj jedna z alternatívnych podmienok uvedených v tomto článku 10.“

Konštatujem, že podľa čl. 10 ods. 1 nariadenia Brusel IIa možno založiť právomoc súdu iného členského štátu, než toho, v ktorom malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred svojim neoprávneným premiestnením alebo zadržaním a to v prípade, ak sú súčasne splnené dve podmienky:

i) **dieťa nadobudne obvyklý pobyt v inom členskom štáte a**

ii) **každá osoba, orgán alebo iný subjekt, ktorý vykonáva opatrovnícke právo²¹ sa zmieril s premiestnením alebo zadržaním.**

Obe podmienky sú podľa môjho názoru vzájomne previazané, tzn. najmä v prípade výslovného alebo konkludentného súhlasu s premiestnením alebo zadržaním dôjde k naplneniu „podmienky a dôvodu pobytu na území členského štátu“, resp. k súhlasu s „prestahovaním sa dieťaťa do tohto štátu“, vytvoreniu „podmienok na realizáciu školskej dochádzky“, tzn. k naplneniu viacerých kritérií k určeniu obvyklého pobytu dieťaťa tak, ako sú vymedzené judikatúrou Súdneho dvora (napr. rozhodnutie vo veci „A“, C-523/07).

Napríklad môže dôjsť k situácii, že zo súdneho spisu vyplýva, že matka maloletých detí súhlasila s ich zadržaním na území Slovenskej republiky až v odvolacom konaní, v ktorom sa rozhoduje o právomoci okresného súdu SR.

Naviac konštatujem, že pri posudzovaní oboch podmienok (obvyklý pobyt a zmierenie sa s premiestnením alebo zadržaním), **nie je súd viazaný okamihom (časom), ku ktorému má toto posúdenie vykonať** (opačne pozri napr. čl. 8 nariadenia Brusel IIa „obvyklý pobyt v čase začatia konania“ alebo čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia Brusel IIa „prijali právomoc súdu výslovne alebo iným jednoznačným spôsobom v čase začatia konania“). To znamená, že pri preskúmaní svojej právomoci podľa článku 10 písm. a) nariadenia Brusel IIa bude súd posudzovať splnenie oboch podmienok ku dňu, kedy o svojej právomoci bude opakovane rozhodovať.

3.4 Právomoc súdu podľa čl. 11 nariadenia Brusel IIa

Podľa ustanovenia čl. 11 ods. 1 nariadenia Brusel IIa: „Keď osoba, orgán alebo iný subjekt, ktorý vykonáva opatrovnícke právo, podá žiadosť na príslušné orgány členského štátu o vydanie rozsudku podľa Haagskeho dohovoru 1980 o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z 25. októbra 1980, aby dosiahla návrat dieťaťa, ktoré bolo neoprávnene premiestnené alebo zadržané v inom členskom štáte ako členskom štáte, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred neoprávneným premiestnením alebo zadržaním, uplatňujú sa odseky 2 až 8.“

Článok 11 nariadenia Brusel IIa sa uplatní iba pri posudzovaní právomoci súdu v konaní o návrate dieťaťa.

3.5 Právomoc súdu podľa čl. 12 nariadenia Brusel IIa

Podľa čl. 12 nariadenia Brusel IIa (dohoda o právomoci): „1. Súd členského štátu pri výkone svojej právomoci podľa článku 3, na základe návrhu na rozvod, rozluku alebo anulovanie manželstva, majú právomoc v každej veci, ktorá sa týka rodičovských práv a povinností a ktorá súvisí s týmto návrhom, ak:

²¹ Podľa čl. 2 ods. 9 nariadenia Brusel IIa ide o práva a povinnosti súvisiace s osobnou starostlivosťou o dieťa, najmä právo určiť miesto pobytu dieťaťa.

a) aspoň jeden z manželov má rodičovské práva a povinnosti k dieťaťu

a

b) manželia a nositelia rodičovských práv a povinností prijali právomoc týchto súdov výslovne alebo iným jednoznačným spôsobom v čase začatia konania a ak je to v najlepšom záujme dieťaťa.

2. Právomoc založená podľa odseku 1 zanikne, akonáhle:

a) rozsudok o návrhu na rozvod, rozluku alebo anulovanie manželstva sa stal právoplatným;

b) v prípade, že k dátumu uvedenému v písm. a) sa konanie o rodičovských právach a povinnostiach neskončilo, rozsudok v tomto konaní sa stáva právoplatným;

c) konania uvedené v písm. a) a b) sa skončili z iného dôvodu.

3. Súdby členského štátu majú takisto právomoc v otázkach rodičovských práv a povinností aj v iných konaniach, ako sú konania uvedené v odseku 1, ak:

a) **dieťa má vo vzťahu k tomuto členskému štátu podstatnú väzbu**, najmä na základe skutočností, že jeden z nositeľov rodičovských práv a povinností má obvyklý pobyt v tomto členskom štáte, alebo že dieťa je štátnym príslušníkom tohto štátu;

a

b) **všetci účastníci konania prijali právomoc súdov výslovne alebo iným jednoznačným spôsobom v čase začatia konania, a ak je to v najlepšom záujme dieťaťa.**

4. Ak má dieťa svoj obvyklý pobyt na území tretieho štátu, ktorý nie je zmluvnou stranou Haagskeho dohovoru o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa z 19. októbra 1996, právomoc podľa tohto článku sa považuje za právomoc v najlepšom záujme dieťaťa, najmä ak nemožno viesť konanie v predmetnom treťom štáte.“

Podľa „Praktickej príručky pre uplatňovanie nového nariadenia Brusel II“²², ktorú vypracovala Európska komisia v spolupráci s Európskou justičnou sieťou v občianskych a obchodných veciach, nariadenie upravuje obmedzenú možnosť podať návrh na súd členského štátu, v ktorom dieťa nemá obvyklý pobyt, buď z dôvodu, že vec súvisí so začatým konaním o rozvod, alebo z dôvodu, že dieťa má podstatnú väzbu vo vzťahu k tomuto členskému štátu.²³ Článok 12 nariadenia Brusel IIa sa vzťahuje na dve rôzne situácie:

i) situácia č. 1 – právomoc rozvodového súdu vo veciach rodičovských práv a povinností alebo

ii) situácia č. 2 – právomoc súdu členského štátu, ku ktorému má dieťa podstatnú väzbu.

a základe čl. 12 ods. 3 nariadenia Brusel IIa si súdy členského štátu môžu založiť právomoc v otázkach rodičovských práv a povinností aj v iných konaniach, ako sú konania uvedené v odseku 1, ak sú kumulatívne splnené dve podmienky:

a) dieťa má vo vzťahu k tomuto členskému štátu podstatnú väzbu, najmä na základe skutočností, že jeden z nositeľov rodičovských práv a povinností má obvyklý pobyt v tomto členskom štáte, alebo že dieťa je štátnym príslušníkom tohto štátu a

b) všetci účastníci konania prijali právomoc súdov výslovne alebo iným jednoznačným spôsobom v čase začatia konania, a ak je to v najlepšom záujme dieťaťa.

Ustanovenie čl. 12 ods. 3 nariadenia Brusel IIa možno použiť za skutkového stavu, v rámci ktorého nejde o únos dieťaťa (tzn. neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie dieťaťa) podľa čl. 10 nariadenia Brusel IIa. Pri únose dieťaťa dochádza k súhlasu s určitým skutkovým stavom (neoprávneným premiestnením alebo zadržiavaním dieťaťa) a prednosť má nový obvyklý pobyt dieťaťa, oproti dohode o právomoci súdu podľa čl. 12 ods. 3, ktorá predpokladá súhlas s procesným aspektom konania za predpokladu najlepšieho záujmu dieťaťa.

3.6 Právomoc súdu podľa čl. 13 nariadenia Brusel IIa

Podľa čl. 13 ods. 1 nariadenia Brusel IIa: „Ak nemožno určiť obvyklý pobyt dieťaťa a právomoc nemožno založiť podľa článku 12, právomoc majú súdy členského štátu, v ktorom sa dieťa nachádza“. Uvedené ustanovenie tvorí tzv. právomoc založenú na prítomnosti dieťaťa, ak nemožno určiť jeho obvyklý pobyt. Toto ustanovenie je aplikovateľné nie vtedy, ak sa sudca nevie rozhodnúť ktoré z bydlísk je vhodné označiť za obvyklý pobyt, pretože situácia umožňuje založiť

²² Zdroj: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=c22804de-9d15-4b82-8e85-6925f7584809>.

²³ Tamže, str. 20.

obvyklý pobyt vo viacerých členských štátoch, ale vtedy ak nie sú dostupné žiadne informácie pre jeho rozhodnutie (dieťa je utečencom, bez sprievodu a pod.).

3.7 Právomoc súdu podľa čl. 14 nariadenia Brusel IIa

Podľa čl. 14 nariadenia Brusel IIa: „Ak žiadny súd členského štátu nemá právomoc podľa článkov 8 až 13, právomoc v každom členskom štáte sa určí podľa práva tohto štátu“. Zvyčajne teda, ak je možné založiť/odmietnuť právomoc súdu členského štátu (súdu Slovenskej republiky) podľa nariadenia Brusel IIa, nie je nutné posudzovať právomoc súdu podľa ustanovenia čl. 14 nariadenia Brusel IIa, tzn. podľa ZMPS.

3.8 Právomoc súdu podľa čl. 15 nariadenia Brusel IIa

Podľa čl. 15 nariadenia Brusel IIa: „1. Vo výnimočných prípadoch, ak sa súdy členského štátu, ktoré majú právomoc vo veci samej, domnievajú, že súd iného členského štátu, vo vzťahu ku ktorému má dieťa osobitnú väzbu, je vo vhodnejšej situácii na prejednanie veci alebo jej špecifickej časti, a ak je to v najlepšom záujme dieťaťa, môžu:

- a) prerušiť konanie vo veci alebo jej časti a vyzvať účastníkov, aby podali svoj návrh na súd tohto iného členského štátu podľa odseku 4; alebo
- b) požiadali súd iného členského štátu, aby prevzal právomoc podľa odseku 5.

2. Odsek 1 sa vzťahuje:

- a) na návrh účastníka; alebo
- b) z vlastného podnetu súdu; alebo
- c) na žiadosť súdu iného členského štátu, vo vzťahu ku ktorému má dieťa osobitnú väzbu podľa odseku 3.

S postúpením na základe vlastného podnetu súdu alebo na žiadosť súdu iného členského štátu musí súhlasiť aspoň jeden z účastníkov.

3. Dieťa má osobitnú väzbu k členskému štátu podľa odseku 1, ak tento členský štát:

- a) sa stal miestom obvyklého pobytu dieťaťa potom, ako sa na súde, ktorý je uvedený v odseku 1, začalo konanie; alebo
- b) je miestom pôvodného obvyklého pobytu dieťaťa; alebo
- c) je štátom, ktorého štátnu príslušnosť má dieťa; alebo
- d) je miestom obvyklého pobytu nositeľa rodičovských práv a povinností; alebo
- e) je miestom, kde sa nachádza majetok dieťaťa, a vec sa týka opatrení na ochranu dieťaťa vo vzťahu ku správe, udržiavaniu alebo nakladaniu s týmto majetkom.

4. Súd členského štátu, ktorý má právomoc vo veci samej, určí lehotu, v ktorej sa na súde tohto iného členského štátu musí začať konanie podľa odseku 1.

Ak sa v tejto lehote na súdoch konanie nezačalo, súd, na ktorom už konanie začalo, pokračuje vo výkone svojej právomoci v súlade s článkami 8 až 14.

5. Súdy tohto iného členského štátu môžu, ak je to s ohľadom na špecifické okolnosti prípadu v najlepšom záujme dieťaťa, prijať právomoc do šiestich týždňov od podania návrhu podľa odseku 1 písm. a) alebo písm. b). V tomto prípade súd, ktorý začal konanie ako prvý, odmietne vykonávať svoju právomoc. Inak súd, ktorý začal konanie ako prvý, pokračuje vo výkone svojej právomoci v súlade s článkami 8 až 14.

6. Na účely tohto článku súdy spolupracujú buď priamo alebo prostredníctvom ústredných orgánov určených podľa článku 53.“

Z uvedeného ustanovenia vyplýva výnimočná možnosť „postúpenia právomoci“, alebo, veľmi zjednodušene a nepresne, zásadu, ktorá pripomína forum non conveniens. Ustanovenie logicky podporuje základný princíp právomoci súdu, ktorý je tiež v súlade so zásadou najlepšieho záujmu dieťaťa.

4 ZÁVER

Pomer právomoci súdov Slovenskej republiky k právomoci súdov iných štátov vyplýva z medzinárodného práva súkromného (najmä medzinárodných zmlúv), práva EÚ (najmä nariadení a medzinárodných zmlúv uzatvorených EÚ) a tiež z vnútroštátneho práva (najmä zákonov

upravujúcich oblast' medzinárodného práva súkromného a procesného). Prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky je v zmysle čl. 7 ods. 2 a 5 Ústavy SR priznaná právne záväzným aktom Európskych spoločenstiev a Európskej únie pred zákonmi Slovenskej republiky, ako aj niektorým medzinárodným zmluvám.

V právnych aktoch EÚ, vrátane nariadení upravujúcich oblast' určovania právomoci súdov členských štátov EÚ, býva obvykle výslovne vymedzený vzťah týchto aktov (nariadení) k medzinárodným zmluvám (napr. čl. 59 až 61 nariadenia Brusel IIa). Medzinárodné záväzky členských štátov EÚ spravidla ustupujú záväzku spolupráce členských štátov v rámci EÚ a účinnému presadzovaniu práva EÚ, a preto nariadenia dotýkajúce sa inštitútu súdnej právomoci majú vo vzťahoch medzi členskými štátmi v otázkach upravených takýmto nariadením prednosť pred medzinárodnými zmluvami, ktorých sú členské štáty EÚ zmluvnými stranami.

S ohľadom na prednosť práva EÚ pred právnym poriadkom Slovenskej republiky a medzinárodným právom, je nutné na konanie a rozhodnutie vo veci návrhu týkajúceho sa osobnej starostlivosti o maloleté deti / rodičovskej zodpovednosti v medziach relevantných noriem práva EÚ, tzn. podľa nariadenia Brusel IIa.

Vnútroštátny súd členského štátu je povinný ex offio skúmať svoju právomoc podľa všetkých príslušných ustanovení nariadenia Brusel IIa, tzn. podľa ustanovení čl. 8 až 15.

Podľa základného pravidla (všeobecná právomoc) ustanoveného v čl. 8 ods. 1 nariadenia Brusel IIa: „súdy členského štátu majú právomoc vo veciach rodičovských práv a povinností k dieťaťu, ktoré má obvyklý pobyt v tomto členskom štáte v čase začatia konania“. Podľa ods. 2 čl. 8 nariadenia Brusel IIa sa odsek 1 uplatňuje s výhradou ustanovení článkov 9, 10 a 12. Uplatnenie ustanovení článkov 9 a 10 a 12 ods. 3 a 4 nariadenia Brusel IIa podmieňuje určiť obvyklý pobyt maloletých detí v čase začatia konania, a tiež určiť ich obvyklý pobyt v čase, kedy súd o svojej právomoci rozhoduje (resp. bude opäť rozhodovať).²⁴

Použitá literatúra:

Praktická príručka pre uplatňovanie nového nariadenia Brusel II, dostupná na: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=c22804de-9d15-4b82-8e85-6925f7584809>

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

rozsudok Súdného dvora z 22. septembra 1988, Deserbais, 286/86, Zb. s. 4907

rozsudok Súdného dvora z 1. marca 2005, Andrew Owusu proti N. B. Jackson a iným, C-281/02

rozsudok Súdného dvora z 01.03.2005, C-281/02, Andrew Owusu proti N. B. Jackson a ostatní, Zb.s. I- 1445

rozsudok z 15. októbra 1992, Tenuta il Bosco, C-162/91, Zb. s. I-5279

rozsudok zo 16. januára 2003, Maierhofer, C-315/00, Zb. s. I-563

rozsudok z 8. decembra 2005, Jyske Finans, C-280/04, Zb. s. I-10683

rozsudok z 15. júla 2004, Harbs, C-321/02, Zb. s. I-7101

rozsudok z 18. októbra 2007, Österreichischer Rundfunk, C-195/06, Zb. s. I-8817

rozsudok Súdného dvora z 2. apríla 2009 vo veci „A“, C-523/07

Kontaktné údaje:

Doc. JUDr. PhDr. Miroslav Slašťan, PhD.

Miroslav.slastan@flaw.uniba.sk

Právnická fakulta UK

Šafárikovo nám. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

²⁴ Tento príspevok je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.